

ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ

Ο ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΣ

Του ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΘΕΟΤΟΚΗ

Κωνσταντίνος Θεοτόκης 1872 - 1923
(φωτογραφία από το αρχείο του Μάνου Χαριτάτου).

Αναπολήσεις και προβληματισμοί

Κ' έχασμέλασε πάλι ο ζωγράφος τηράζοντας τής τέχνης του τὰ πρώτα δοκιμάσματα, κι ἐθυμόταν πῶς τὰ ἐδούλευε στὸ πλευρὸ τοῦ πατέρα του, ποῦ ὄλο δουλεύοντας κ' ἐκαίγος, τὸν ὀρμήγνευε καὶ τὸν ἐδηγοῦσε. Καὶ τὸ χαμόγελο ποῦ ἐφεγγε ἀπάνου στὰ χεῖλια του ἐγίνηκε ὀλομεμίας σὰν ἀνοιχτόκαρδο γέλοιο, γιατί ἐσυλλογιόστηκε πῶς ἂν ἐζούσε τώρα ἀκόμα ὁ μακαρίτης θὰ μπορούσε αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ τὸν ὀρμήγνευει. Ναί, ἡ τέχνη του τοῦ φαινόταν ἀνώτερη πολὺ. Κ' ἔρριξε τώρα τὰ μάτια του σ' ἓνα ἄλλο μέρος τῆς κάμαρας, σὲ μίαν ἀπὸ τὲς ἀγκωνές, σιμὰ στὸ ἓνα παράθυρο, ὅπου στημένο ἐστεκόταν τὸ μεγάλο στόρισμα, ποῦ τὸ δούλευε ἀκόμα ὁ ζωγράφος,

καὶ ποῦ ἦταν κοντὰ τελειωμένο. Ἐπαράστανα τὸν Ἐδ-αγγελισμὸ τῆς Θεοτόκος. Τὰ χρώματα ἦταν χλωρὰ κ' ἐγυάλιζαν τὸ πρόσωπο τοῦ λευκοντυμένου ἀρχαγγέλου, ποῦ ἀνάερος ἔκλινε μὲ τὰ φτερούγια καὶ μὲ τὸν ὄρηγ λευκὸ κρίνο στὸ χέρι ἦταν παράκαλο, καὶ τὸ κόκκινὸ του χεῖλι ἐφαινόταν σὰ νὰ μιλοῦσε κ' ἡ Θεοτόκο γονατιστὴ καὶ σκυμμένη ταπεινὰ κάτουθε ἀπὸ ἓναν ὀλόχρυσο ὀθλο, μικρὴ, ντυμένη ἀπὸ τὸ μέτωπο στὰ πόδια μ' ἓνα μπλάβο φόρεμα, ἐφαινόταν σὰ ν' ἀφοκραζόσουν ἀληθινὰ τὸν ἀρχαγγελικὸ χαιρετισμὸ. Μὰ τὸ πρόσωπο τοῦ ἀρχαγγέλου ἐμοιάζε στὸ πρόσωπο ἐνοῦ παιδιοῦ ποῦ συ-χγὰ ἐρχόταν στὸ σπίτι τοῦ ζωγράφου, καὶ ἡ Παναγιά σὲ μιά κορασιά τῆς γειτονίας του· ὁ ζωγράφος, μονα-χὸς του στὸ χωριό, εἶχε βρεῖ ἔτσι τὸ μυστικὸ τῆς τέ-χνης ποῦ οἱ παλαιοὶ τοῖ, ἀκολουθώντας τὰ πατροπαρά-δοτα, δὲν τὴχαν καταλάβει.

Ἄλλὰ ἔξαφνα τὸ πρόσωπό του ἐσυγιέφιασε. Ἐκού-νησε πικρὰ τὸ κεφάλι καὶ εἶπε ὄλο κοιτάζοντας τὴν εἰ-κόνα του. «Μὰ θάμα! ὁ ὕστερος ζωγράφος στὸ χωριό»;

Κ' ἐθυμήθηκε τοῦ πατέρα του τὸ λόγο, ποῦ τοῦχε παραγγεῖλει νὰ μάθει τὴν τέχνη κ' ἐκαίγος στὰ παιδιὰ του καὶ τὰ παιδιὰ του στὰ παιδιὰ τους, ὅπως εἶχε γέγει ἀπὸ τὴν πρώτη ἀρχὴ στὸ σὶ τους, κι ἀναστένιαζε. Καὶ σὲ λίγο ἀκολούθησε τὸ στοχασμὸ του.

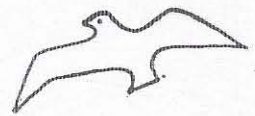
«Οἱ ἄλλοι στὸ χωριὸ δὲν τοῦς εἶναι. Ἀπὸ πατέρα σὲ γιὸ σκάφτουν τὴ γῆς καὶ σκαφτιάδες πρέπει νὰ μείνουν» γι' αὐτὸ τοῦς ἐδιόρισε ὁ Θεός. Ἄλλὰ ἐμεῖς; πάντα ζωγράφοι, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου. Ζωγράφος ἔπρεπε νάνα καὶ ὁ γιός, κρῆμα ποῦ εἶναι μονακρῆβος. Μὰ τὴν τέχνη οὔτε τὴ στο-χάζεται, τὸ καθιστὸ δὲν τ' ἀρέσει· τὰ χρώματα μῆτε τὰ ἐσχωρίζει· ἀχ ἐμοιάσε τῆς μάνας σ' αὐτό!»

Κ' ἔξανακούνησε τὸ κεφάλι. Κι ἄδραξε τώρα ἓνα δαμάτι πιγέλλα καὶ τὴ χρωματόταβλα κ' ἐστάθηκε μπρὸς στὴν εἰκόνα. Ἀνακάτωσε τὰ χρώματα καὶ ἀρχισε πάλι νὰ δουλεύει. Προσεχτικὸς ἀγγίξε τὰ σουσούμια τοῦ ἀρ-χαγγέλου, δάζοντας φθῆς ὅπου ἔπρεπε, διορθώνοντας τὴ χτεσινὴ του ἐργασία κ' ἐπάσκιζε νὰ βαστάει τὸ νοῦ του καρφωμένο στὸ ἔργο του. Ἄλλὰ ὁ νοῦς του δὲν τὸν ἄκουε σῆμερα· ἡ καρδιά του εἶχε πικραθεῖ. Ὁ γιὸς δὲν ἀφουκραζόταν τὰ διδάγματα του, δὲν ἤθελε τῆς φάρας τὸ ἔργο.

Ἐγνοια κι ἀνησυχία

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ ζωγράφος ἄμα ἐσηκώθηκε κ' ἐδια-

σ ἐ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας

βάστηκε σὰν οἱ παπᾶδες, ἐκάθισε ἀπὸ ἑνωρὶς μπροστὰ στὴν εἰκόνα του καὶ πρὶν τὸ μεσημέρι τὴν εἶχε τελειώσει. Τώρα ἀπὸ μακρὰ τὴν ἐκοίταζε κρατώντας ἀκόμα τὰ πινέλλα του στὸ χέρι.

Τὸ πρόσωπό του ἦσαν ἀχνὸ πολὺ, τὰ μακρὰ μαλλιά του ξεχτένιστα, (γιατὶ ἡ γυναίκα του δὲν τοῦ τᾶχε συγυρίσει σὰν κάθε μέρα), τὰ κόκκαλα στὰ μάγουλα καὶ στὰ σιαγόνα ἐδιακρινόταν ὅλα, τὸ βλέμμα του ἦταν θολό. Ἀλλὰ στὸ στόμα τὰ νωπὰ χρώματα ἐγυάλιζαν. Ἡ Παναγία μικρὴ καὶ πανέμορστη, μ' ἓνα μπλάβο φόρεμα ποῦ τὴν ἐντυνε ἀπὸ τὸ μέτωπο στὰ πόδια σκεπάζοντάς της καὶ τὰ χέρια, ἐστεκόταν γονατιστὴ μὲ βλέμμα χαμηλωμένο, μὲ σκυφτὸ κεφάλι, κάτω ἀπὸ ἓναν ἀλόχρυσο θόλο καὶ ξέγναντά της ἀνάερα ὁ ἀρχάγγελος μὲ ὀρθάνοιχτες φτεροῦγες, κάτασπρος καὶ λαμπρὸς, ἐφαινόταν νὰ τῆς ἔλεγε μὲ τὰ σεμνὰ του χεῖλη τὸ «χαῖρε» καὶ στὸ χέρι του ἐκρατοῦσε τὸν ἀχνὸ λευκὸ κρίνο, καὶ τὸ ἄθωο πρόσωπό του ἦταν σοχαρό, καὶ τὸ βλέμμα του γιομάτο σέβας γιὰ τὴ Θεοτόκο.

Καὶ ἐξέταζε προσεχτικῶς ὁ ζωγράφος τὸ μεγάλο τὸ στόμα τὴν κάθε πινέλλιᾶ, τὴν κάθε γραμμὴ, τὴν κάθε δίπλα στὰ φορέματα, τὸ ἀντιφέγγισμα στὰ ξανθὰ μαλλιά τοῦ ἀγγέλου, καὶ τοὺς φωτεινοὺς ἀγιάθωνες γύρω στὰ δυὸ κεφάλια, καὶ ἀθέλητα τὸ βλέμμα του ἐπεφτε κάπου κάπου στὶς ἄλλες εἰκόνες ποῦ ἐκρεμόνταν στοὺς τοίχους καὶ ποῦ οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ σόι του τίς εἶχαν ἱστορήσει, κ' εὗρισκε συγκρίνοντας ὁ νοῦς του πῶς ἡ δική του ἦταν ἀπ' ὅλες ἡ ἀνώτερη.

Κ' ἐχαμογέλασε. Μὰ τὸ χαμόγελό του ἐσούστηκε μὲ μιᾶς. Ἡ ὄψη του, ποῦ ἀπὸ τὴ δουλειά, τὴν ἐγκράτεια καὶ τίς γηστείες, εἶχε λιγνύνει, ἦταν σήμερα πάρα πολὺ σοχαρή· τὸ νοῦ του τὸν ἐβασάνιζε ἡ ἔγνοια.

Ὁ μονάκριδος ὁ γιὸς του ποῦ ἐπαράκλινε ἀπὸ τὰ πατροπαράδοτα συστήματα τῆς φάρας του, καὶ ποῦ ἦταν τώρα τοῦ χωριοῦ τὸ διήγημα, καὶ ποῦ θέβαια τὸν ἀχρευόταν γιὰ τὰ κακὰ του θελήματα οἱ περισσότεροι, καὶ ποῦ τὸν ἐμελετοῦσαν ὅλοι μὲ καταφρόνια, γιατί νὰ μὴν εἶχε μοιάσει στὸ σόι του, στοὺς κηλοὺς παπποῦνους του, στοὺς τιμημένους ἀνθρώπους, πάρεξ ἄλλοῦ, γιατί νὰ δουλεύει ὁ νοῦς του στὸ κακό; Καὶ ποῦ νὰ ἦταν τώρα; Μὴν ἴσως ἡ ζωὴ του ἐκιντύνει; Ἀλλὰ τί νὰ τοῦ κάμει ὁ ἀδύναμος γέροντας;

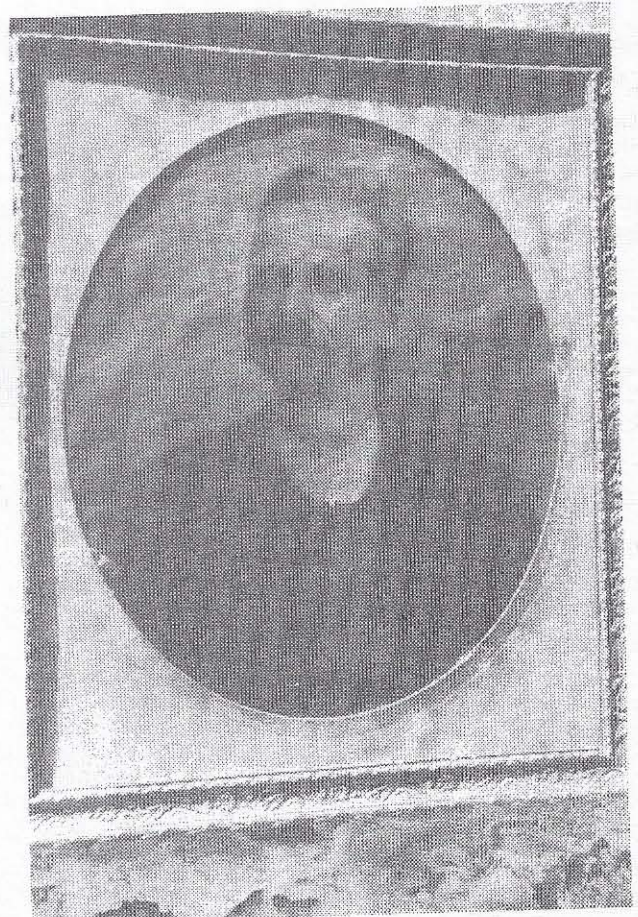
Ἀνήσυχος ἐτήραξε ὁ ζωγράφος τὴν Παναγία κ' ἔνα δάκρυ ζεστὸ ἐκύλησε στὸ ζαρωμένο μάγουλό του: — «Βοήθησέ τον», εἶπε παρακαλεστικὰ καὶ ἀναστενάζοντας.

Μεσολάβηση τοῦ ἱερέα

Ἀφουράστηκε πάλι. Ἡ γρηῃ ἐμλοῦσε στὸ κατώγι μὲ κάποιον.

«Ἀνέβα», ἔλεγε, «αἰδεσιμώτατε».

Καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ ὁ γέροντας εἶδε νὰ προβάλλει στὴ

Μιχαὴλ Ἀναγνώστης Οἰκονόμου. Ἐνας Χιώτης (Βολισσιῶς) ἀγιογράφος τοῦ τέλους τοῦ 10' αἰῶνος. Φωτογραφία Γιάννη Ζαρταλούδη.

σκᾶλα τὸν παπᾶ τοῦ χωριοῦ. Ἡ ὄψη του ἐξάνοιξε λίγο καὶ τὸ χεῖλι του ἐχαμογέλασε.

«Καλημέρα τὴν ἀγιωσύνη σου», εἶπε κινώντας γιὰ νὰ φιλήσει τοῦ παπᾶ τὸ χέρι. «Καλῶς μᾶς ὄρισες».

«Καλημέρα, Ἀργύρη», ἀποκρίθηκε δίνοντάς του τὸ χέρι: ὁ μαυροφορεμένος, ποῦ ἦταν ἀντρας ψηλὸς καὶ ὀμορφος, μὲ μακρὰ γένεια ξανθὰ καὶ ξεδαμμένα κομμάτι: «τί μαντάτα;»

«Ὅλο ἀνησυχίες», ἀπολογήθηκε πικρά. «Κάθισε παπᾶ μου».

Καὶ οἱ δυὸ ἦρθαν μπροστὰ στὴν εἰκόνα, καὶ ὁ παπᾶς ἀθέλητα ἔβγαλε τὸ σκούφο του ἐσταυροκατήθηκε, ἐμυρμούρησε φατὰ μιὰ προσευχὴ κ' ἐρώτησε ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι: ποῦ ἔβλεπαν τὸ στόμα:

«Μὴν εἶδες στὸν ὕπνο σου, Ἀργύρη, τὴν Παναγία καὶ τὸν ἀγγέλο;»

«Ἡ χάρις τῆς μ' ἐφώτισε», εἶπε ταπεινὰ ὁ ζωγράφος.

‘Ο λευκοντυμένος αρχάγγελος ἐφαινόταν πανώρως... (‘Ανάβατος, Χίου)*.

φος, «ἔβαλα ὄλη μου τὴ μπόρσση, ὄλη μου τὴν ἀγάπη, ὄλη μου τὴν πίστη· κ’ ἡ Παναγία ἄκουσε τὰ παρακάλλια μου».

«Στὴν ἐκκλησία», εἶπε ὁ παπᾶς φορῶντας πάλι τὸ σκοῦφο του καὶ καθίζοντας σ’ ἓνα σκαμνί, «ἔφεραν σήμερα τὸ δεπὸξ: το γιὰ τὸ στόρισμα, καὶ τῶστησαν, κ’ εἶναι πολὺ ὠραῖο· καὶ τὸ χωριὸ λέει: πῶς ἡ εἰκόνα σου θά- ναι θαματουργή· ὅσοι τὴν εἶδαν σαστίζον καὶ τραμάζου· κ’ ἀρρώστοι τῆς εἶναι ταμένοι ἀπὸ τώρα. Μὲ τῶρ- τσες καὶ μὲ φλάμπουρο θὰ λιτανέψουμε τὸ στόρισμα ἀπὸ τὸ σπίτι σου στὴν ἐκκλησιά, γιὰ ἀγιασμὸ τοῦ χωριοῦ, ὅταν θὰ τὸ πάρουμε νὰ τὸ στήσουμε. Τὴν ἄλλη Κυριακὴ, αἶ, γιὰ νὰ στεγνώσει πρώτα;»

«Ἄν ἔτσι τὸ θέλει τὸ χωριό», εἶπε ντροπαλὰ ὁ ζωγράφος μὲ κρυφὸ καμῆρι.

«Τὸ χωριό», εἶπε ὁ παπᾶς χαϊδεύοντας τὰ ξανθὰ ξεδαμμένα γένεια του, «τὸ θέλει καὶ τὸ προσμένει· τὸ χωριὸ ἀγαπάει τὸ προσκυνητᾶρι του, ποῦ θὰ μένει ὅσο ὑπάρχει κόσμος, λογιάζω, καταφυγὴ καὶ σκέπη καὶ δέηση γιὰ κάθε χριστιανό». Κ’ ἐπειτα ἀπὸ μιὰ στιγμὴ ξα- κολούθησε μὲ δισταγμό:

«Μόνο δύο τρεῖς φαυλόβιοι ἀντιστέκονται».

* Ἄγγελος ἀπὸ τὴν ἀφίθα τοῦ ἱεροῦ τοῦ ναοῦ τῆς Θεο- τόκου, δίκλιτης βασιλικῆς τῆς ὀψιμῆς Τουρκοκρατίας —σώζε- ται σὲ πολὺ κακὴ κατάστασιν— στὸν Ἀνάβατο τῆς Χίου. Ἡ στολὴ του θυμίζει φορεσιὰ ἐποχῆς.

«Ἀντιστέκονται;» ἐρώτησε ὁ γέροντας ἀχνίζοντας καὶ κατεβάζοντας τὸ μουδιασμένο του βλέμμα, «γιατί;»
«Ἐξ αἰτίας τοῦ γιοῦ σου», τοῦ ἀποκρίθηκε χαμη- λόφωνα.

«Μὰ τὸ κόνισμα τί τοὺς ἔκαμε;» ξανάειπε λυπημέ- νος. «Στὰ γεράματα μ’ ἐπείρανε τώρα αὐτὸς ὁ γιός· ἔχει ὄλα τᾶδεια, μὰ τί νὰ κάμω, παπᾶ μου;» Καὶ μὲ τὸ δάχτυλο ἐσφουγγίσε ἓνα δάκρυ ποῦ ἐκατέδρανε σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὴν κόχη τοῦ ματιοῦ του. Κ’ ἐρώτησε: —«Εἶναι πολλοί; Τί ἔχουν στὸ νοῦ τους;»

Τὸ θάμα

‘Ο ζωγράφος ἐκοίταζε κ’ ἄκουε ὄλα ἀπὸ τὸ παρά- θυρο. Κι αὐτὴν τὴ στιγμὴ ἐγύρισε πρὸς τὴν εἰκόνα καὶ ὤφωσε τὰ μάτια του στὸ στόρισμα καὶ εἶπε:

«Τώρα, τώρα θέλω τὸ θάμα, Παναγία, δὲν πρέπει νὰ γίνουν φονικά ἐξ αἰτίας του».

Κι ὡς τόσο ὁ Βασίλης ἀποκρινόταν θυμῶνοντας:

«Τὸ σοί σας ἦταν ἄτιμο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ του· ἡ Βασιλι- κὴ εἶναι...» τὸ ξέρον τὰ πέντε χωριά! Γιὰ μιὰ δημό- σια θὰ σκοτώσετε τὸ γαμπρό μας;»

«Θὰ σὲ λιτανέψω», εἶπε πάλι ὁ ζωγράφος στὸ κόνι- σμά του.

Κάτου εἶχε ἀστράψει κ’ ὄλας ἓνα μαχαίρι, κ’ ἡ θα- δοῦρα τοῦ κόσμου ἦταν τώρα πολλή.

«Μή, μή!» ἐφώναξε τὸ πλῆθος στὸ δρόμο κ’ οἱ γυ- ναῖκες ἀπὸ τὰ παράθυρα.

Καὶ ξάφνου ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ ἀγιογράφου ἀνοίξε διάπλατα. Μία στιγμὴ τὸ μάλλωμα ἔπαψε, κ’ ἐκοίταξαν ὄλοι τί θὰ γινότου. Οἱ δικοὶ τῆς Μαρίας ἀνα- μετριῶνταν πῶς νὰ διαφεντέφουν τὴ μπασιά, οἱ δικοὶ τῆς Βασιλικῆς πῶς νὰ χυμῆξουν μέσα. Ἄλλὰ ὄλα τὰ μάτια εἶδαν στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ τὸ μεγάλο τὸ κόνι- σμα, γιατί τὸ φῶς ἀπ’ ὄλα τὰ παράθυρα ἔπεφε ἀπάνου του. ‘Ο λευκοντυμένος ἀρχάγγελος ἐφαινόταν πανώρως, σὰ νᾶφραζε τώρα ἐκεῖνος τὸ διάδα πρὸς τὸ σπίτι τοῦ ἀγιογράφου. Ἡ εἰκόνα ἔπιανε ὄλην τὴν πόρτα.

‘Ολοι ἐσάστυσαν. Ἄθελγητα οἱ θυμωμένοι ἔκρουσαν μπρὸς στὸν ἄγγελο τὰ μαχαίρια τους, καὶ στὴ στιγμὴ κόσμος ἐρρίχτηκε πολὺς ἀνάμεσα στοὺς μαλωμένους καὶ τοὺς ἐχώρισε.

«Τόπο, τόπο», ἐφώναξαν πολλοί, «λιτανεύει τὸ θαμα- τουργὸ κόνισμα· φοβηθεῖτε τὸ Θεό».

Καὶ τὸ στόρισμα εἶχε διαδεῖ τώρα τὴν πόρτα καὶ σαλεύοντας δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἐπροχωροῦσε πρὸς τὸν κόσμο. Κι ὄλοι οἱ ἄντρες ἀναρρίτταναν κ’ ἐδγαίζαν τὸ γιάδεμά τους κ’ ἐσταυροκοπιῶνταν καὶ οἱ γυναῖκες προσευκίῶνταν μυστικά ἀπὸ τὰ παράθυρα.

Καὶ ἄκρα σιωπὴ ἐδασίλεφε.

Καὶ μὲ ἀργὰ πατήματα ἐστράτεψε τώρα στὸ χωριὸ ὁ ἀρχάγγελος, καὶ ὁ κόσμος ἀκολουθοῦσε μὲ κατάνυξη καὶ ἀπ’ ὄλα τὰ στόματα ἐβγήκε ἀθελγητα ἡ δέηση κ’ ἔφαλαν ὄλοι μ’ ἓνα στόμα φοβισμένοι καὶ εὐχαριστημένοι:

«Χαῖρε χαριτωμένη!» καὶ ἐδάδιζαν πρὸς τὴν ἐκκλη- σιὰ τοῦ χωριοῦ.

Ἐπιλογή κειμένων καὶ φωτογραφιῶν
Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ